

Werkvormen van Sensoa Vlaggensysteem
voor professionals.

SENSOA

Inhoud

3 Inleiding

Werkvormen:

5 De seksuele ontwikkeling

6 Groene vlaggen mogelijk maken

7 Rangschikken van situatie

8 Demonstratie criteria

9 Reageren op seksueel gedrag

10 Weerstand in kaart brengen

11 Wat als...? Variëren en combineren met aspecten van diversiteit

12 Brainstormen over de aanpak

13 Bespreking van een incident

14 Werken met een gedragsanalyse

15 Gesprek na grensoverschrijdend gedrag

16 Jubelmuur en klaagmuur

Hand-outs:

18 Hand-out 'Wat als'

19 Hand-out 'Wat als (variant)'

20 Hand-out 'Situaties seksueel grensoverschrijdend gedrag'

Colofon

Redactie: Tara De Laet, Karen De Wilde, Frank Degeest

Eindredactie: Anneleen Vermeire

Opmaak: Vicky Heylen

V.U. Chris Lambrechts, F. Rooseveltplaats 12 bus 7, 2060 Antwerpen

Ondernemingsnummer: 0446.232.167 / RPR Antwerpen

Versie: maart 2023

Een uitgave van Sensoa vzw

© 2023 Sensoa

Met dank aan Erika Frans.

Toestemming is vereist voor overname van de teksten, op welke wijze ook.

SENSOA
PRAAT OVER SEKS

 Vlaanderen
is zorgzaam samenleven

Inleiding

Waar mensen samenleven, wonen of werken wordt wel eens seksueel gedrag gesteld. Doorgaans stellen er zich geen problemen, maar soms gaan mensen over elkaars grenzen. Als professional is het niet altijd eenvoudig om met situaties van seksueel gedrag om te gaan. Wanneer gaan deze situaties net over de grens? En hoe reageer je er dan op? Het Sensoa Vlaggensysteem is een methodiek die je hierbij kan helpen.

Het Sensoa Vlaggensysteem is een methodiek die 6 objectieve criteria gebruikt om seksueel (grensoverschrijdend) gedrag in te schatten:

- Toestemming
- Vrijwilligheid
- Gelijkwaardigheid
- Ontwikkelings- of functioneringsniveau
- Context
- Impact

We bekijken eerst of de criteria oké, niet (helemaal) oké of onduidelijk zijn. Vervolgens geven we op basis van deze inschatting het seksueel gedrag een gekleurde vlag. Gedrag krijgt een groene vlag als alle criteria helemaal oké zijn. Een gele, rode of zwarte vlag geven we aan seksueel gedrag waar 1 of meerdere criteria niet oké zijn. Op basis van de kleur vlag, geef je als professional een gepaste reactie op de situatie.

[Hoe werkt het Sensoa Vlaggensysteem?](#)

Het is niet altijd eenvoudig om in je organisatie met het Sensoa Vlaggensysteem aan de slag te gaan. In deze werkbundel geven we je 12 werkvormen om de methodiek concreet toe te passen. De werkvormen bevatten verschillende oefeningen op allerlei niveaus: het inschatten van incidenten, het reageren op incidenten en de link met je integriteitsbeleid.

Hoe gebruik je de werkvormen van het Sensoa Vlaggensysteem?

- Bij elke werkvorm krijg je een overzicht van de doelstellingen en van het materiaal dat je nodig hebt.
- Er werden geen aparte werkvormen voor (professionals werkzaam met) personen met een beperking gemaakt. Je kan als professional de werkvormen zelf laagdrempeliger en meer op maat van je doelgroep maken, bijvoorbeeld door extra visuele ondersteuning of door de werkvorm in kleinere deelstappen op te splitsen.
- Er is geen juiste volgorde in het doorlopen van deze werkvormen. Je kiest een werkvorm waarvan de doelen het beste aansluiten bij de noden van je organisatie.
- We maken vaak gebruik van de [situatiekaarten en tekeningen van het Sensoa Vlaggensysteem](#). Kies op voorhand situaties en tekeningen die herkenbaar zijn voor je groep.
- De tekeningen kunnen bij sommige personen emoties opwekken en er kunnen discussies ontstaan. Laat emoties nooit de bovenhand nemen, maar neem genoeg tijd om ze te benoemen. [Gebruik de criteria van het Sensoa Vlaggensysteem](#) om de oorzaak van de emoties te achterhalen. Bekijk ook hoe je begeleiders een meer comfortabel gevoel kan geven.
- De beoordelingen van de voorbeelden van het Sensoa Vlaggensysteem zijn een eerste stap. Het is mogelijk dat de voorbeelden van incidenten in de eigen werkcontext complexer zijn. Je beoordeling kan dus meer tijd vragen en kan anders zijn dan bij de voorbeelden van de situatiekaarten.

Meer over het Sensoa Vlaggensysteem:

Aan de slag met het [materiaal van het Sensoa Vlaggensysteem](#).
Schrijf je in voor de [online cursus van het Sensoa Vlaggensysteem](#).
Volg een [opleiding over seksueel grensoverschrijdend gedrag](#).
Hulp bij seksueel misbruik - [waar kan ik terecht?](#)

Hoe werk je een integriteitsbeleid uit?

Neem een kijkje op [Grenswijs](#), de website om een beleid ter preventie van grensoverschrijdend gedrag uit te werken.

Werkvormen

De seksuele ontwikkeling

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Inzicht krijgen in de seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren.
- Kennismaking met de normatieve lijst en hoe die te gebruiken.

Aantal personen:

In groep.

Materiaal:

- een versie van [de normatieve lijst](#);
- een overzicht op papier met de verschillende leeftijdscategorieën.

Werkwijze:

Stap 1:

Geef de groepjes een aantal voorbeelden van concreet gedrag binnen de seksuele ontwikkeling. Laat hen dit gedrag plaatsen bij de leeftijdscategorie waar het gedrag gemiddeld voor de eerste keer voorkomt. Elk gedrag kan in 1 of meerdere leeftijdscategorieën ingedeeld worden:

- Baby (0-1,5 jaar)
- Peuters (1,5-3 jaar)
- Kleuters (3-6 jaar)
- Begin lagere school (6-9 jaar)
- Eind lagere school (9-12 jaar)
- Pubers (+12 jaar)

Stap 2:

Lees volgende voorbeelden van gedrag binnen de seksuele ontwikkeling voor en laat de deelnemers de leeftijdscategorieën aanduiden waar het gedrag voor het eerst voorkomt:

- a. Stiekem doktertje spelen om elkaars lichaam te ontdekken.
- b. Beseffen dat je niet zomaar kan veranderen van geslacht.
- c. Masturbatie (= het ritmisch stimuleren van geslachtsdelen).
- d. Maken van moppen of grapjes over seks, tekeningen van geslachtsdelen.
- e. Verliefd zijn.
- f. Begrijpen wat seks is en waarom mensen seks hebben.
- g. Kennis maken met sexting.
- h. Grijpen naar de borsten van een volwassene.
- i. De eerste keer seks.

Stap 3:

Geef het antwoordblad van elk groepje door aan een ander groepje. De groepjes moeten elkaars antwoorden controleren door het gedrag op te zoeken in de normatieve lijst.

Variant:

Je kan ook gedragingen kiezen uit de 'groene vlag'-kolom van de normatieve lijst.

Stel de volgende vragen als je deze oefening doet met professionals die werken met personen met een beperking:

- Hoe kan je dit gedrag herkennen bij de doelgroep waarmee je werkt?
- Hoe kan je dit gedrag begrijpen en plaatsen binnen de ontwikkeling van de doelgroep?
- Hoe kan je dit gedrag meer ruimte geven als blijkt dat bepaalde gedragingen met een groene vlag niet voldoende ruimte krijgen binnen de organisatie (bijvoorbeeld privacy, experimenteergedrag)?

Groene vlaggen mogelijk maken

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Onderzoeken welke gedragingen per vlag in het huidige beleid toegelaten worden.
- Onderzoeken hoe de privacy en veiligheid verhoogd kunnen worden.
- Bepalen welke wijzigingen in het beleid nodig zijn om groenevlagsituaties een plaats te geven.

Aantal personen:

In groep.

Materiaal:

- flipover of whiteboard;
- [normatieve lijst](#).

Werkwijze:

Stap 1:

Kies de groene vlaggen uit de normatieve lijst die kunnen voorkomen in de setting waar je werkt.

Stap 2:

Maak twee kolommen op het bord:

- In kolom 1 noteer je de groenevlagsituaties die nu al mogelijk zijn of die een plek krijgen in de organisatie.
- In kolom 2 noteer je de groenevlagsituaties die nog geen plek krijgen binnen de organisatie.

Stap 3:

Benoem de obstakels van de groene vlaggen per situatie in kolom 2.

Stap 4:

Bespreek de haalbaarheid van de voorstellen en de voorwaarden die nodig zijn om ze te realiseren. Bespreek welke stappen er nodig zijn om dit in de praktijk om te zetten.

Rangschikken van situaties

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Leren inschatten van de ernst van situaties.
- Leren werken met de criteria van het Sensoa Vlaggensysteem.

Aantal personen:

In kleine groepjes.

Materiaal:

- een [selectie van situatiekaarten](#) met tekeningen of voorbeelden van incidenten van de deelnemers;
- [de kenmerken per vlag](#);
- flipover of whiteboard.

Werkwijze:

Stap 1:

Verdeel de groep in kleine groepjes. Geef aan elk groepje minstens 6 situaties die verschillen in ernst van grensoverschrijdend gedrag. Zorg dat er van elke kleur van vlag minimaal één situatie is. Vraag de deelnemers om de situaties te ordenen:

- Verdeel de situaties in oké of niet oké.
- Orden de situaties die niet oké zijn van minder ernstig naar zeer ernstig.

Laat de deelnemers de argumenten die ze gebruiken bij die ordening noteren.

Stap 2:

Bevraag de argumenten die de groepjes gebruikt hebben en noteer ze op het bord. Overloop de opgegeven criteria en vul ze aan met de criteria van het Sensoa Vlaggensysteem. Geef uitleg over de criteria en de vlaggen van het Sensoa Vlaggensysteem.

Stap 3:

Laat de deelnemers de situaties kort beoordelen aan de hand van de criteria. Bespreek of dit zorgt voor een andere ordening en welke factoren daar een rol bij spelen.

Je kan deze oefening ook doen met voorbeelden van incidenten uit de organisatie.

Demonstratie criteria

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Kennen en inoefenen van de criteria van het Sensoa Vlaggensysteem.

Aantal personen:

In kleine groepjes.

Materiaal:

- [de kenmerken van de 6 criteria](#);
- [de situatiekaarten met tekeningen](#) of eigen voorbeelden van incidenten;
- [de kenmerken per vlag](#).

Werkwijze:

Stap 1:

Leg de criteria van het Sensoa Vlaggensysteem uit. Verdeel de groep in kleine groepjes en geef elk groepje één of meer voorbeelden van incidenten. Let op: elk groepje krijgt dezelfde voorbeelden van incidenten.

Laat elk groepje één of twee criteria uit het voorbeeld bespreken: is dit criterium oké of niet en waarom? Verdeel de criteria over de verschillende groepjes zodat alle criteria per incident bekeken worden.

Stap 2:

Bespreek de beoordeelde criteria van elk incident apart. Verdeel de informatie over de kenmerken per vlag. Laat de groepjes aan de hand van deze informatie het incident een vlag geven.

Reageren op seksueel gedrag

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Een aangepaste pedagogische reactie kunnen geven.
- Willen en kunnen stilstaan bij de eigen begeleidershouding.

Aantal personen:

In kleine groepjes of per twee.

Materiaal:

- [reactiewijzer](#);
- [situatiekaarten met tekeningen](#).

Werkwijze:

Stap 1:

Selecteer een aantal situatiekaarten met een verschillende kleur van vlag. Geef elk groepje één situatie van elke kleur van vlag.

Stap 2:

Overloop in kleine groepjes of per twee overloop de stappen van de reactiewijzer. Pas elke stap toe op jouw voorbeeld van een incident. Geef hierbij aandacht aan de manier waarop je deze stappen zou uitleggen aan de betrokkenen en noteer de verschillende boodschappen.

Stap 3:

Presenteer de mogelijke reacties aan de rest van de groep. Let op je intonatie en je andere non-verbale gedrag. Die kunnen de betekenis van je boodschap beïnvloeden.

Stap 4:

Bespreek hoe je over de aanpak van de situatie kan communiceren met andere betrokkenen: ouders, andere kinderen en jongeren, het bestuur ...

Weerstand in kaart brengen.

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Inzien wat de bedenkingen zijn bij situaties van seksueel gedrag.
- Inzien hoe de professionele houding kan evolueren.

Aantal personen:

In groep.

Materiaal:

- flipover of whiteboard;
- aantal [situatiekaarten met tekeningen](#) met een groene vlag.

Werkwijze:

Stap 1:

Vraag aan de deelnemers hoe ze zich voelen tegenover het incident.

Schrijf bovenaan het bord: 'Zijn er bedenkingen bij deze situatie?'. Schrijf alle bedenkingen, bezwaren, problemen en twijfels op die je opmerkt bij het bespreken van de situatiekaarten met groene vlag. Bijvoorbeeld: 'We vinden seksuele gezondheid en seksuele ontwikkeling belangrijk, maar onze kinderen zijn zeer kwetsbaar en de ouders gaan protesteren.'

Geef de deelnemers even de tijd om na te denken en notities te maken.

Stap 2:

Verdeel vervolgens in twee kolommen:

- bedenkingen over de kinderen of jongeren;
- bedenkingen over de begeleiding of de context.

Stap 3:

Noteer op het bord: 'Waar hebben we nood aan?'. Vraag wat de deelnemers helpt om met de bedenkingen verder aan de slag te gaan. Hier worden vaak werkpunten voor het beleid gesignaleerd. Bekijk welke acties je kan uitvoeren op korte en lange termijn.

Stap 4:

Selecteer de acties waar op korte termijn iets aan gedaan kan worden. Bespreek wat ermee kan gebeuren en wie daarmee verder gaat. Noteer ook acties die een bredere aanpak vragen en bespreek hoe daarmee verder wordt gegaan.

Wat als ...? Variëren en combineren met aspecten van diversiteit

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Zicht krijgen op wat de impact van aspecten van diversiteit is op het reageren op seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aantal personen:

In kleine groepjes.

Materiaal:

- een [situatiekaart](#) met tekening of een eigen voorbeeld van een incident van seksueel grensoverschrijdend gedrag;
- [de kenmerken per vlag](#);
- [hand-out 'Wat als?'](#).

Werkwijze:

Stap 1:

Verdeel de groep in kleine groepjes. Laat de deelnemers de situatiekaart of het eigen voorbeeld bespreken en een vlag geven aan de hand van de kenmerken per vlag. Bespreek de bevindingen in groep.

Stap 2:

Geef elke groep de hand-out 'Wat als?'. Ze moeten nu een factor wijzigen in de situatiekaart of in het voorbeeld en kijken welke impact dat kan hebben.

Je kan de opdrachten één voor één laten bespreken. Of je kan de opdrachten verdelen over de verschillende groepjes en elke groep één of twee verschillende variaties laten bespreken.

Stap 3:

Bespreek de bevindingen in groep. Krijgt de gewijzigde situatie een andere vlag of niet? Welke factoren hebben mogelijk een impact op de beoordeling?

VARIANT:

Werk met de variant van de hand-out '[Wat als \(variant\)](#)'. Laat de deelnemers of de groepjes een kaartje trekken en de gevraagde variatie bespreken.

Brainstormen over de aanpak

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Nadenken over het doel, de inhoud en de aanpak van een reactie op seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aantal personen:

In kleine groepjes.

Materiaal:

- [een selectie van situatiekaarten](#) met tekeningen of eigen voorbeelden;
- flipover of whiteboard.

Werkwijze:

Stap 1:

Vertrek van een situatiekaart of voorbeeld. Laat de deelnemers in kleine groepjes nadenken over de volgende vragen:

- Wat willen we de initiatiefnemer leren?
- Wat willen we het slachtoffer leren?
- Wat leren andere kinderen en jongeren in de klas of leefgroep hieruit?
- Wat leren wij als professionals hieruit?
- Is er een impact op het beleid? Wat moeten we bijsturen?

Noteer bovenstaande vragen op aparte borden of papieren. Elke groep begint met één bord en schrijft hierop het antwoord op de vraag. Na een tijdje laat je de groepjes doorschuiven en doen ze hetzelfde.

Stap 2:

Bespreek de resultaten in groep en noteer de belangrijkste bevindingen.

Stap 3:

Doe een tweede ronde en laat de groepjes nadenken over hoe ze de besproken doelstellingen kunnen aanpakken op korte en lange termijn. Bespreek in de kleine groepjes:

- Hoe ga je met de pleger werken?
- Hoe ga je met het slachtoffer werken?
- Wie kan je daarbij betrekken?
- Hoe ga je aan preventie doen?

Bespreek in groep:

- Waar zijn er nog moeilijkheden?
- Welke steun heb je nodig bij dit plan van aanpak en van wie?

Bespreking van een incident

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Inoefenen van het Sensoa Vlaggensysteem aan de hand van een incident.

Aantal personen:

In kleine groepjes.

Materiaal:

- een voorbeeld van een incident dat in de organisatie is voorgevallen;
- de [reactiewijzer](#) en het invulschema van het [handelingsprotocol](#).

Werkwijze:

Stap 1:

Laat de verschillende groepjes een incident kiezen dat ze willen bespreken. Geef de informatie over het handelingsprotocol aan elke groep. Overloop elke stap. Geef hen bij elke stap voldoende tijd om dit te bespreken. Geef antwoord op hun vragen. Werk de verschillende stappen af (tot en met het geven van een vlag).

Stap 2:

Het is niet nodig om alle stappen in groep te bespreken. Laat de groepjes toelichten welk voorbeeld van een incident ze hebben gekozen en welke vlag ze aan dit incident hebben gegeven en waarom.

Stap 3:

De volgende stap in het handelingsprotocol is reageren. Geef de groepen voldoende tijd om na te denken over de feedback die ze willen geven aan de betrokkenen en over een plan van aanpak. Laat hen dat kort vertellen.

Werken met een gedragsanalyse

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Inoefenen van het werken met een gedragsanalyse en bespreken wat wel en niet bruikbaar is voor de doelgroep.

Aantal personen:

In kleine groepjes.

Materiaal:

- eigen voorbeelden van incidenten;
- de [reactiewijzer](#) en het invulschema van een [gedragsanalyse](#).

Werkwijze:

Stap 1:

Geef uitleg over het werken met een gedragsanalyse en overloop de informatie.

Verdeel de groep in kleine groepjes. Laat elke groep werken met één cliënt die ze voor ogen houden of één voorbeeld van een incident waarbij de huidige aanpak niet werkt.

Laat elke groep het invulschema van een gedragsanalyse invullen. Laat hen ook nadenken over de volgende vragen:

- Welke informatie is relevant?
- Welke informatie is in dit voorbeeld niet van toepassing?

Vul de ontbrekende informatie aan op het invulschema.

Stap 2:

Bespreek de resultaten kort in groep:

- Heeft deze manier van werken tot nieuwe inzichten geleid?
- Wat zijn bruikbare richtlijnen?
- Zijn er suggesties voor aanvullingen van het invulschema?

Gesprek na seksueel grensoverschrijdend gedrag

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Inzicht krijgen in de verschillende elementen van reageren op seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aantal personen:

Groepjes van 3 personen.

Materiaal:

- enkele voorbeelden van eigen incidenten;
- de [reactiewijzer](#);
- hand-out '[Situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag](#)';
- flipover of whiteboard.

Werkwijze:

Stap 1:

Laat de deelnemers een drietal incidenten toelichten. Bevraag de feiten vanuit het standpunt van de initiatiefnemer zo nauwkeurig mogelijk. Noteer de belangrijkste gegevens op het bord.

Deel de groep op in trio's en laat elk trio in een rollenspel het gesprek met de initiatiefnemer inoefenen. Gebruik de stappen van de reactiewijzer als leidraad om je gesprek te voeren.

In elk groepje is één iemand:

- de initiatiefnemer;
- de begeleider die het gesprek voert;
- de observator.

De observator noteert of de stappen van de reactiewijzer goed gevolgd worden.

Wil je een extra dimensie toevoegen aan de gesprekken? Bij de situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag (zie hand-out) heeft de initiatiefnemer altijd iets meer informatie over de situatie dan de begeleider. De begeleider kan door de juiste vragen te stellen zicht krijgen op de hele situatie.

Stap 2:

Laat de groepjes telkens 10 minuten werken aan één voorbeeld. Binnen die tijd voeren ze een gesprek van 5 minuten en doen ze 5 minuten nabespreking aan de hand van deze vragen:

- Hoe was het om begeleider te zijn? Wat is moeilijk en wat gaat er gemakkelijk? Welke informatie ben je te weten gekomen?
- Hoe was het om initiatiefnemer te zijn? Wat helpt je? Wat maakt het moeilijk?
- Welke feedback heeft de observator?

Als er voldoende tijd is, laat je de groepjes van rol wisselen en een ander voorbeeld bespreken.

Stap 3:

Laat de groepjes feedback geven op hun ervaringen met de opdracht.

Wil je een variatie op deze oefening? Vraag een vrijwilliger om de rol van de initiatiefnemer te spelen en neem zelf de rol op van begeleider die het gesprek voert.

Laat de rest van de groep observeren en bespreek hun feedback en die van de vrijwilliger.

Jubelmuur en klaagmuur

Doelgroep:
Professionals.

Doelstellingen:

- Kennis maken met het Sensoa Vlaggensysteem.
- Zicht krijgen op het seksueel gedrag van de doelgroep waarmee ze werken.
- Zicht krijgen op welk gedrag de deelnemers oké en niet oké vinden.

Aantal personen:

In groep.

Materiaal:

- voorbeelden van incidenten van de deelnemers;
- post-its voor de deelnemers;
- flipover, bord of muur om de post-its te bevestigen.

Werkwijze:

Stap 1:

Geef elke deelnemer een aantal post-its. Laat hen op post-its een aantal voorbeelden van seksueel gedrag noteren dat ze zien bij hun doelgroep en dat ze ervaren als:

- normaal;
- zorgwekkend of grensoverschrijdend.

Vraag hen om minstens één voorbeeld van elke categorie te geven.

Stap 2:

Maak op het bord of op de muur een indeling met '+' en '-'.

Laat de deelnemers hun post-its op de juiste plaats kleven.

Overloop de post-its en bespreek het resultaat:

- Welk deel van de muur of bord is het meest gevuld?
- Welk gedrag noemen deelnemers seksueel?
- Welk gedrag vinden de deelnemers oké en waarom?
- Welk gedrag is niet oké en waarom?

Noteer de argumenten en verwijst naar de criteria van het Sensoa Vlaggensysteem. Geef uitleg over de criteria en de vlaggen.

Stap 3:

Laat enkele van de genoemde voorbeelden beoordelen of geef elk groepje enkele voorbeelden om in te schatten.

Overloop de resultaten. Bekijk of de kleur van de vlaggen overeenkomt met de kleur van de vlaggen die ze aan het begin van de oefening gaven.

Hand-out 'Wat als'

Hand-out 'Wat als'

Stap 1:

Je vertrekt van een incident van seksueel grensoverschrijdend gedrag dat besproken werd in groep.

Stap 2:

Je kan dit incident variëren en combineren met verschillende aspecten van diversiteit zoals gender, religie, beperking enzovoort.

Stel eerst de volgende vragen: Wat als één of meerdere betrokkenen (pleger en eventueel slachtoffer):

- wisselen van geslacht?
- een andere huidskleur hebben?
- religieus zijn?
- een beperking hebben?
- een lage socio-economische status hebben?
- van leeftijd wisselen?

Stap 3:

Stel bijkomende vragen:

- Zou dat een verschil maken voor de pleger? En voor het slachtoffer?
- Zou je een andere inschatting maken? Waarom?
- Welke elementen zouden hierdoor eventueel nog veranderen?

Hand-out 'Wat als (variant)'

Met deze oefening denk je na over variaties op een incident dat in de groep besproken werd.

Stap 1:

Maak kaartjes en laat elke deelnemer of elk groepje een kaartje trekken.

Stap 2:

Laat hen vervolgens volgende vragen beantwoorden:

- Zou dat een verschil maken voor de plegger? En voor het slachtoffer?
- Zou je een andere inschatting maken? Waarom?
- Welke elementen zouden hierdoor nog kunnen veranderen?

Verander het geslacht van de betrokkenen.	Verander de etniciteit van de initiatiefnemer.
Wissel de leeftijd van slachtoffer en plegger om.	Maak van de plegger een persoon met een beperking.
Maak van het slachtoffer een persoon met een beperking.	Verander de etniciteit van het slachtoffer.
Maak de plegger 5 jaar ouder.	Verander de context naar een situatie zonder privacy (bijvoorbeeld in het openbaar, op school).
Maak van de plegger een streng religieus persoon.	Verander zelf een criterium naar keuze.

Wat als... de plegger een moslim is?	Wat als... het slachtoffer een moslima is?
Wat als... de plegger uit een hogere sociaaleconomische klasse komt?	Wat als... het slachtoffer uit een hogere sociaaleconomische klasse komt?
Wat als... de plegger een nieuwkomer is?	Wat als... het slachtoffer een nieuwkomer is?
Wat als... de plegger een man, jongen of een meisje, vrouw is?	Wat als... het slachtoffer een man, jongen of een meisje, vrouw is?

Hand-out 'Situaties seksueel grensoverschrijdend gedrag'

Hieronder vind je enkele situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag die je kan oefenen in groepjes van 3 personen. Elke persoon uit het groepje krijgt een rol:

- Persoon A = leerling. Deze persoon beantwoordt de vragen van de leerkracht (persoon B) op basis van de informatie die hij of zij heeft gekregen in deze situatie.
- Persoon B = leerkracht. Deze persoon bevraagt de leerling (persoon A) op basis van de informatie die hij of zij heeft gekregen in deze situatie. De leerkracht gebruikt hiervoor de stappen uit de reactiewijzer.
- Persoon C = observator. Deze persoon observeert het gesprek en evalueert of de juiste vragen gesteld zijn om te achterhalen wat er effectief gebeurd is.

AANRAKINGEN

A = leerling (Ella)

Je vindt het heel fijn om tijdens de speeltijd al je vrienden en vriendinnetjes knuffels te geven en hun hand vast te houden. Ook in de klas ben je graag zo dicht mogelijk bij hen. Soms zeggen ze dat je moet stoppen, maar jij wil dit graag doen om te tonen hoe graag je ze ziet. Je merkt dat ze je soms uitsluiten, dus besluit je hen nog meer knuffels te geven. Soms neem je ze plots vast zonder dat ze het weten en laat je ze niet meer los.

B = leerkracht

Heel wat leerlingen uit je klas zeggen dat Ella hen voortdurend aanraakt. Ze vinden dit niet altijd fijn, en proberen haar dat meermaals duidelijk te maken door 'stop' te zeggen of van haar weg te gaan. Toch blijft ze dit doen, soms zelfs wanneer ze het niet zien aankomen. De leerlingen komen hierover bij jou klagen en vragen of jij Ella hierover wil aanspreken.

C = observator

Wat ging goed en wat niet? Wat zijn goede voorbeeldzinnen om de leerling te bevragen?

TIKTOK

A = leerling (Thobias)

Na de zwemles keek je stiekem op je gsm in de kleedkamers. Je hebt net TikTok leren kennen en je beste vriend was je alles aan het uitleggen. Jij en je beste vriend besloten om een TikTok-filmpje te maken. Jullie deden een supercool dansje in de kleedkamer. Je video kreeg al veel likes!

B = leerkracht

Je krijgt de melding van een bezorgde ouder. Haar dochter vertelde dat Thobias in de kleedkamer na de zwemles aan het filmen was in de kleedhokjes.

C = observator

Wat ging goed en wat niet? Wat zijn goede voorbeeldzinnen om de leerling te bevragen?

TOILETTEN

A = leerling (Lisa)

Je vriendengroepje speelde 'waarheid, durven of doen'. Ze daagden je uit om in de jongenstoiletten te gaan gluren. Je deed dit en vond dit wel spannend. Je hebt het nog een paar keer gedaan. Soms zag je de jongens hun piemel, dat vond je wel tof! Je werd tijdens de laatste speeltijd betrappt en werd snel de toiletten uitgestuurd. Je probeerde nadien terug naar binnen te gaan, maar de juf zag je en werd boos.

B = leerkracht

De collega die toezicht hield, betrapte Lisa in de jongenstoiletten. Ze berispte haar, maar Lisa ging voor een tweede keer in de toiletten. Je collega vraagt of je met Lisa kan praten en hier een gevolg aan kan geven.

C = observator

Wat ging goed en wat niet? Wat zijn goede voorbeeldzinnen om de leerling te bevragen?

SEKSUELE OPVOEDING

A = leerling (Mikael)

Je ouders werden boos toen ze je cursus seksuele opvoeding zagen. Zij vonden het niet oké dat je hierover les kreeg want dat is iets privé. Ze willen je thuishouden van school, maar je hebt een belangrijke toets op de dag van de les seksuele opvoeding. Ze vragen je om je oren tijdens de les toe te houden en niet mee te werken. Je vindt het eigenlijk wel jammer, want je hebt best veel vragen. Maar je wil niet dat je ouders boos worden, dus houd je je heel de les afzijdig, doet je oren toe en kijkt naar de grond.

B = leerkracht

Tijdens de les seksuele opvoeding merk je dat Mikael heel de les afzijdig is. Hij werkt normaal zo flink mee. Hij kijkt voortdurend weg of naar de grond als je afbeeldingen toont. Hij lijkt soms ook zijn oren toe te houden. Je wil hem aanspreken over zijn gedrag.

C = observator

Wat ging goed en wat niet? Wat zijn goede voorbeeldzinnen om de leerling te bevragen?

BOSKLASSEN

A = leerling (Laura)

Tijdens de bosklassen spraken de meisjes af om samen met de jongens stiekem op de kamer af te spreken. Jullie praten en lachen de hele tijd. Enkele jongens maken wat seksmopjes, jij doet mee. Jij vindt dat wel grappig! Faye lijkt het niet zo leuk te vinden, de jongens lachen haar wat uit. Maar jij wil de pret niet laten bederven door Faye en doet mee met de jongens. Wanneer je de juf hoort aankomen in de gang, lopen jullie snel terug naar jullie kamer. Wat een fijne, spannende avond!

B = leerkracht

De mama van Faye mailt je. Na de bosklassen kwam Faye thuis en begon ze te vertellen over de avond waarop zij samen met Laura naar de jongens ging. Er werden de hele avond seksuele opmerkingen gemaakt en Faye werd uitgelachen. De mama van Faye zegt dat het de schuld van Laura is en wil dat je haar hierover aanspreekt. Je spreekt Laura nu even apart.

C = observator

Wat ging goed en wat niet? Wat zijn goede voorbeeldzinnen om de leerling te bevragen?

LIEFJES IS... TONGZOENEN!

A = leerling (Julie)

Jij bent nu al een tijdje een koppeltje met Tom uit 6B. Jullie zien elkaar elke speeltijd en lopen vaak hand in hand. Tom heeft van zijn oudere broer gehoord dat tongkussen zalig is en wil dit met jou proberen. Jij wou dit liever niet, maar hij duwde je in een hoekje tijdens de speeltijd en stak zijn tong in jouw mond. De leerkracht die toezicht had, zag jullie en haalde jullie uit elkaar.

B = leerkracht

De collega die toezicht had, komt naar jou als klasleerkracht van 6A. Je collega zegt je dat ze Julie en Tom uit 6B betrappt heeft op tongzoenen op de speelplaats. Je collega vraagt of je Julie hierover wil aanspreken, want dit is ongepast gedrag!

C = observator

Wat ging goed en wat niet? Wat zijn goede voorbeeldzinnen om de leerling te bevragen?

PIKANTE FILMPJES

A = leerling (Lewis)

Je zit samen met enkele jongens uit de klas in een chatgroepje. Jullie sturen elkaar vaak grappige filmpjes en afbeeldingen door. Je krijgt plots een filmpje doorgestuurd waarop een blote vrouw te zien is. Je vindt dit wel tof! Tijdens de speeltijd wil je dit filmpje laten zien aan één van je klasgenootjes. Je klasgenootje vindt dit niet zo fijn en roept de juf erbij.

B = leerkracht

Je wordt tijdens het toezicht van de speeltijd geroepen door een leerling. De leerling zegt je dat Lewis vieze filmpjes toont. Je besluit Lewis even apart hierover te spreken.

C = observator

Wat ging goed en wat niet? Wat zijn goede voorbeeldzinnen om de leerling te bevragen?

'T IS GEDAAN

A = leerling (Sarah)

Je wil het uitmaken met je liefje. Je beste vriendin zei je dat je dat het beste kon doen via een berichtje, dat is minder ongemakkelijk dan het te zeggen tegen hem. Je stuurt hem: "Je bent een loser, want je durft mij niet kussen. Ik wil je liefje niet meer zijn! Zoek een ander!". Je bent blij dat je van hem af bent. De volgende dag komt hij naar jou in de klas met tranen in de ogen en vraagt hij waarom je dat stuurde. Je wimpelt hem af.

B = leerkracht

Je ziet dat een leerling naar Sarah stapt met tranen in zijn ogen en iets vraagt. Sarah kijkt boos en stuurt hem weg. Je wil graag weten waarover het gaat en spreekt Sarah aan.

C = observator

Wat ging goed en wat niet? Wat zijn goede voorbeeldzinnen om de leerling te bevragen?

TROUWEN

A = leerling (Lars)

Het gaat vandaag over het huwelijk in de klas want de juf heeft een nieuwe ring om haar vinger en gaat trouwen. De juf legt je uit wat trouwen betekent, wat een trouwfeest is en dat ook 2 mannen met elkaar mogen trouwen. Maar eigenlijk vind je dat helemaal niet leuk om te horen. Je ouders maken tegenwoordig veel ruzie en hebben je dit weekend gezegd dat ze uit elkaar gaan. Wanneer de juf een vraag aan je stelt over trouwen, zeg je boos 'Trouwen is stom!' en loop je de klas uit.

B = leerkracht

Je bent ten huwelijk gevraagd, een ideaal moment om het met je klas over trouwen te hebben. Je legt hen uit wat trouwen betekent, wat een trouwfeest is en dat ook 2 mannen met elkaar mogen trouwen. Er komen veel vragen vanuit de klas. Wanneer je vraagt aan Lars of hij het antwoord weet, roept hij boos 'Trouwen is stom!' en loopt hij de klas uit. Je gaat naar Lars toe.

C = observator

Wat ging goed en wat niet? Wat zijn goede voorbeeldzinnen om de leerling te bevragen?